

Onko hallintotieteiden imperiumi kadoksissa?

Korkeakoulujamme ravistelevat budjettivarojen supistukset ovat johtaneet hallintotieteidenkin opetuksessa ja tutkimuksessa lievään paniikkiin, mutta niukkuus on pakottanut moniin myönteisiin asioihin. Kielteisiin kuuluvat opettajien ja tutkijoiden lomautukset ja kohdentamattomien tutkimusvoimavarojen jyrkkä väheneminen. Myönteisiä seurauksia ovat opetusministeriön koordinoimat kokonaisten yliopistojen (Oulu ja Jyväskylä) sekä eri tieteenalojen itse- ja vertaisarvioinnit. Hallintotieteiden koulutusalan arviointi valmistui helmikuussa 1994. Selvitysmiehenä toimi professori Tuomo Martikainen Helsingin yliopistosta ja ulkopuolisena asiantuntijana professori Jan-Erik Lane Oslon yliopistosta. Raportin nimi on suorastaan jännittävä: »Kadonnutta imperiumia etsimässä: Hallintotieteiden koulutusalan arviointi.» (Opetusministeriö, Koulutus ja tiedepolitiikan julkaisusarja 12, Helsinki 1994.). Selvitys perustuu arvioitujen laitosten itsensä kokoamiin laajoihin ja yksityiskohtaisiin tietoihin toiminnastaan 1990–1993 ja selvitysmiesten vierailuihin kunkin yliopiston laitoksilla.

Arviointiprosessi on käynnistänyt alalla sellaista liikehdintää, joka muuttanee myönteisesti suomalaista hallintotieteiden koulutusta ja tutkimusta lähitulevaisuudessa. Suuri eleisesti voisi väittää, että uusi lehti on kääntynyt ja linnarauha rikottu. Monien tutkijoiden ja opettajien unelma huomaamattomasta hiljaiselosta on päättynyt. Koulutusalan vahvuudet ja kehittämistarpeet on varsin luotettavalla tavalla kirjattu ja niiden pohjalta voidaan edetä.

Tarkoitus ei ole tulkita tai vertailla selvityksen kohteena olevien laitoksien toimintaa tai arvioida suoritettua arviointiprosessia. Uskon ja toivon, että tervettä kriittistä keskustelua käydään aiheesta Hallinnon Tutkimuksen ajankohtaista -paltalla. Haluan sen sijaan kiinnittää huomiota yleisesti ja kaikkia yliopistoja koskevana neljään raportista esiin tulevaan ongelmaan. Niitä ovat: 1) hallintotieteellisen koulutuksen ja tutkimuksen kokonaisvolyymien pienuus, 2) tohtorin tutkintojen vähäisyys, 3) kansainvälisen opiskelija- ja tutkijavaihdon pulmat sekä 4) ulkopuolisen rahoituksen vähäisyys ja yksipuolisuus. Raportista nousee esiin toki paljon vahvuksiakin.

Ensimmäisenä ongelma on hallintotieteellisen koulutuksen ja tutkimuksen kokonaisvolyymien vaatimattomuus. Valtion budjetin kautta alalle kohdentuu noin 20 miljoonaa. Se merkitsee 200 uutta opiskelijapaikkaa sekä 66 tutkijan ja opettajan työpanosta vuosittain. Kun lukuja verrataan esimerkiksi teknologian tai lääketieteen aloihin, yliopistojen hallintotieteellisen koulutuksen ja tutkimuksen kokonaisresurssointi ei vastaa edes yhtä keski suurta tutkimusprojektia. Hallintovirkamiesten koulustarve tyydytty näinkin, mutta tutkimuksen laajuus ja syvyys tulisi saada olennaisesti järeämmäksi.

Väitettä voidaan perustella julkisen toiminnan kokonaisuudella. Eikä hallintotieteiden tuottaman tiedon käyttö luonnollisestikaan rajaudu pelkästään julkiseen toimintaan. Tasokkaaseen soveltavaan hallintotieteelliseen tutkimukseen kohdennetuilla voimavaroilla olisi mahdollista tuottaa kriittisen tärkeää tietoa ja kehittämismalleja julkisen hallinnon kustannusten vähentämiseksi ja esimerkiksi henkilöstövaltaisten hyvinvointipalvelujen tuloksellisuuden parantamiseksi. Jo pelkästään erikoissairaanhoidon hallinnon kustannukset (noin 7 % kokonaismenoista) ovat noin miljardi markkaa vuodessa. Jos muilla sektoreilla suuruusluokka oletetaan samaksi, päästään todella mittaviin lukuihin. Yksityisen ja julkisen sektoreiden rakenteellinen ja toiminnallinen nivoutuminen lisäävät nykyistä monipuolisem-

man tutkimustiedon tarvetta. Julkisesta hallinnosta vapautuvia voimavaroja olisi järkevää ohjata huomattavassa määrin korkeakouluissa tapahtuvan hallintotieteellisen tutkimuksen kehittämiseen.

Toinen ongelma on hallintotieteiden tehottomuus tieteellisten jatkotutkimusten tuottamisessa, mikä on häpeäksi koko alalle. Suomessa ei ole yhtään hallintotieteiden yksikköä, jossa tältä vuosikymmeneltä olisi konkreettiset näytöt todellisesta »tohtorihautomosta». Jos raportissa olevat tiedot ovat oikein, kuten uskon, 1993 valmistui hallintotieteissä vain kaksi (2) tohtoria! Musta vuosi. Ottaen huomioon valtakunnalliset korkeakoulupoliittiset tavoitteet ja yliopistojen voimassa olevat uudet tulossopimukset opetusministeriön kanssa meillä ei ole varaa toiseen samanlaiseen. Tilanteeseen on epäilemättä joukko päteviä ja legitiimejä syitä, mutta ne eivät muuta tätä kylmää tosiasiaa. Perustutkimusten osalta tilanne on kohtalaisen hyvä, vaikka opiskelijoiden valmistumisajat ja valmistuneiden määrän laitoskohtaiset vaihtelut ihmetyttävät.

Kunkin yliopiston jatkokoulutusohjelmissa on paljon lahjakkaita jatkokoulutettavia, mutta väitöskirjan valmistamisprosessi on keskimääräisesti katsoen todella hidaskä. Laskien mukaan lisensiaatin tutkinnot jatkotutkimusten yhteismäärä on jo siedettävämpi. On kuitenkin tunnustettava, että osa lisensiaattitöistä on päätoimisesti hallintotyössä toimivien ihmisten ammatillisia diplomeja ja osa väitöskirjoiksi suunniteltujen projektien luovutuksia. Kaikkien jatkotutkimusten joukossa on vähän raikkaita, tieteellisesti luovia ja koko tiedeyhteisön kehitykselle merkittäviä tuotoksia.

Näistä syistä johtuen on tarvetta tehostaa kaikin keinoin tohtoriohjelmiä, tiivistää ohjaussuhteita, turvata jatkokoulutettaville rahoitus ainakin periodeittain päätoimiseen tutkimukseen ja rajoittaa intensiivisessä tutkimusvaiheessa ulkopuolista konsultointia, jättää lisensiaatin tutkinnot väliin ja edetä suoraan väitöskirjaan, rekrytoida tutkimusprojekteihin jo perusopintojaan aloittavia lahjakkaita opiskelijoita sekä kannustaa luovaan hulluuteen. Yksi väitös professoria ja apulaisprofessoria kohti tuottaisi 29 uutta tohtoria vuosittain. Tämä eloonjäämisoppi on iskosuttava myös jokaiseen jatkokoulutettavaan.

Kolmas ongelma on suomalaisen hallintotieteen koulutuksen kansainvälisen vuorovaikutuksen rajoittuneisuus. Raportti ei tee oikeutta sikäli, että yksittäisten tutkijoiden tai tutkijaryhmien kansainväliset yhteydet ovat raportissa esitettyjä laajemmat. Kun tarkastellaan Suomessa annettavaa hallintotieteiden vieraskielistä opetusta, opiskelijoiden ja opettajien liikkuvuutta erilaisissa vaihto-ohjelmissa muualla kuin Pohjoismaissa, niin tilanne on heikko. Kansainvälisen kaupan vapautuminen ja monikansallinen integraatio edellyttävät määrätietoisia toimia myös hallintotieteiden alalla. Missä kasvaa kielitaitoisia, ja monikansallisessa toimintaympäristössä pärjääviä ammattitaitoisia hallintovirkamiehiä ja hallinnon tutkijoita? Esimerkiksi liiketaloustieteissä asiat ovat tältä osin hoidettu paremmin. Jos jatkamme nykyistä linjaa hallintotieteissä, jääme yhtäältä muutamien kansainvälisiin suhteisiin tai erityiskysymyksiin keskittyvien tutkimuslaitosten ja toisaalta keskushallinnon harjoittaman sektoritutkimuksen varaan. Hallintotieteillä laajemminkin on tässä annettavaa.

Viimeisenä ongelmana haluan mainita ulkopuolisen rahoituksen pienuuden ja yksipuolisuuden. Vuonna 1993 hallintotieteellisen opetuksen ja tutkimuksen ulkopuolinen rahoitus oli noin 5,5 miljoonaa eli viidennes alan kokonaisrahoituksesta. Suomen Akatemian osuus tästä oli suurin. Kun budjetin kautta tuleva rahoitus on laskussa ja myös Suomen Akatemian resurssit niukkenevat, opetuksen ja tutkimuksen toteuttaminen tiedekorkeakouluissa vaikeutuvat. Tilannetta kärjistää se, että huomattava osa valtion tutkimukseen kohdentamista varoista kulkee eurooppalaisten tiedeohjelmien kautta. Niiden tutkimusrahojen saaminen esimerkiksi EU:n tieteellisen puiteohjelman kautta edellyttää tasokasta ja laajaa tutkimusprojektia, jossa on oltava osapuolina edustajia EU-maista. Ottaen huomioon suomalaisten hallinnon tutkijoiden heikon kansainvälisen integroitumisen tuskin

pystymme kilpailemaan näistä rahoista menestyksellisesti. Kovenevassa kilpailussa voivat onnistua vain kiinteät tutkijaryhmät. Siksi on aika irtautua yhteiskuntatieteille tyypillisestä yhden ihmisen ja yhden tutkijakammion loputtomasta yksinäisyydestä.

Yliopiston ulkopuoliset tilaustutkimukset ovat yksi keino laitoksien lisäresurssointiin. Arviointiraportti ei anna tältä osin aivan totuudenmukaista kuvaa. Ensimmäinen tulkintahan raportista olisi, että suomalaiset hallinnon tutkijat ovat riittävästi tutkimusyhteistyössä ympäröivään yhteiskuntaan. Havainto voi olla oikeakin. Hallinnon tutkijat ja opettajat ovat vilkkaassa konsultointiyhteistyössä eri laitosten ja organisaatioiden kanssa, yliopiston perustehtävien hoitamisen kannalta joskus jopa liikaakin. Konsultoinnit ovat kuitenkin pääosin yhden miehen tai naisen sooloja. Niiden rahoitus ei näy laitoksen kirjanpidossa ja niihin kytkeytyy niukasti esimerkiksi opinnäytetöitä.

Onko hallintotieteiden imperiumi kadoksissa? Jos imperiumilla ymmärretään hallinnon tutkimuksen perinteistä kohdetta: julkista poliittis-hallinnollista koneistoa, ei se mihinkään ole kadonnut. Virtaviivaistunut se on jossain määrin ja verhoutunut verkko-markkina -retoriikkaan. Jos imperiumilla tarkoitetaan hallintotieteiden koulutusala, ei sitä Suomessa ehkä koskaan ole ollutkaan. Siitä huolimatta edellytykset laadukkaaseen tutkimukseen ja koulutukseen ovat olemassa. Rivejä on kuitenkin järjesteltävä ja strategioita hahmoteltava uudelleen ennen seuraavaan vastaiskuun ryhtymistä.

Juha Kinnunen